

ФРОНТИР

ДАР'Я БУРА

**МІСТО-ГЕРОЙ
ХАРКІВ
28 ІСТОРІЙ
НЕЗЛАМНОСТІ**

Харків
«ФОЛІО»
2023

Присвячую другу, полковнику ЗСУ
Олегу В'ячеславовичу Громадському,
який загинув у перший день
повномасштабної війни.

І всім полеглим захисникам Харківщини.

ВСТУП

«Розсудливість і твердість невеликої кількості людей може втомлювати і навіть домінувати над численними арміями».
Сунь-цзи «Мистецтво війни»

«Харків, який перебуває під контролем уряду України, може бути окупований. Росії потрібен привід: скажуть, що захищають російськомовне населення. Після окупації й анексії Криму ми розуміємо, що це можливо і може статися. Але я не знаю, що вони збираються робити, тому що це велике місто. Харків має понад мільйон громадян. Це не буде просто окупація; це стане початком великомасштабної війни», — Президент України Володимир Зеленський сказав це в інтерв'ю *The Washington Post* 21 січня 2022 року, відповідаючи на запитання, чи турбує його ймовірність захоплення Москвою певних частин України, та яких саме.

Через місяць російські танки вже стоятимуть на харківській окружній дорозі.

На середину лютого росіяни накопичили на кордонах Харківської області близько 20 тисяч військових. До наступу готувалися перша танкова армія (Одинцов-

ський район Москви), шоста (Ленінградська область) і двадцята (Воронезька область) загальновійськової армії, 200 Печензька бригада (Мурманська область), Повітряні сили РФ, підрозділи Росгвардії, СОБР та інші допоміжні сили.

Після артпідготовки росіяни, прорвавши кордон на пункті пропуску «Гоптівка», пішли у наступ на Харків. Вони були переконані, що у місті їх чекатимуть з любов'ю і радістю. Харків, куди жителі російського Белгорода їздили на вихідні за одягом, продуктами та розвагами, не міг не прийняти тих, з ким ще вчора по-братерськи жив і відпочивав. Так думали росіяни. Але окупанти недооцінили готовність армійців до оборони. І ще більше не оцінили цивільне населення, яке не терпітиме окупації свого міста, і тим паче примусу до братерства за допомогою важкої зброї. Короваїв для росіян не було. Але практично з кожного двору їх зустрічала зброя і ненависть.

Бійці 92 бригади імені кошового отамана Івана Сірка разом із нацгвардійцями зупинили росіян і зайняли оборону навколо Харкова.

24 лютого до оборони міста також одразу стали підрозділи «Фрайкор» та «Нацкорпус», через півтора місяці до них приєднався новий харківський добровольчий підрозділ «Хартія», який був сформований у перший місяць повномасштабної війни проти Росії. У березні також сформувався спецпідрозділ з ветеранів полку «АЗОВ», офіцерів ГУР МОУ, ультрас та добровольців — Kraken. Місто та область обороняли 127

бригада ТрО, сформована у перші дні повномасштабної війни, 113 бригада ТрО, 93 бригада «Холодний Яр», 40 артилерійська бригада імені Великого князя Вітовта, 81 аеромобільна бригада, Повітряні сили ЗСУ.

27 лютого, на третій день повномасштабного вторгнення РФ в Україну, російські диверсанти прорвали оборону та зайшли до Харкова на легкій броньованій техніці. Малими групами вони просочувалися через окружну дорогу в районах Олексіївки та П'ятихаток і намагалися прорватися до центру міста. Сили оборони виловлювали їх на харківських вулицях і знищували. Ключовим моментом боїв за місто було знищення групи російських спецпризначенців, які закріпилися у 134 школі на вулиці Шевченка.

У кінці березня військові, нацгвардійці та добровольці «Фрайкору» звільняли села Мала Рогань, Гусарівка та Вільхівка. Тоді вони зазнали втрат — 25 березня під Харковом загинув командир добровольчого підрозділу «Фрайкор» Георгій Тарасенко. У квітні та травні ЗСУ, нацгвардійці та тероборона провели вдалий контрнаступ на північ і північний схід від Харкова. Тоді вдалося звільнити Циркуни, Старий Салтів, Черкаські Тишки, Руську Лозову, Питомник — загалом 23 населені пункти.

На початку вересня стався неочікуваний для усіх контрнаступ Сил оборони України. Балаклійсько-Куп'янська наступальна операція почалася зі загальної

дезінформації ворога. Український блицкриг розпочався 6 вересня. Наступного дня оточили та звільнили Балаклію, 9 вересня українські підрозділи вже підійшли до Куп'янська, а 11-13 вересня звільнили Ізюм.

З початку вересня Сили оборони України повернули під контроль близько 2000 квадратних кілометрів України, окупованих Росією, повідомив 10 вересня Президент України Володимир Зеленський. Вранці 11 вересня Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний повідомив про звільнення вже 3000 квадратних кілометрів території та вихід українських військ до кордону з Росією.

У вересні російські війська майже повністю пішли з території Харківської області, зберігши під своїм контролем невелику частину за річкою Оскіл на кордоні з Луганською областю. Бої за Харків та його околиці тривали від 24 лютого до 11 вересня 2022 року.

За рік повномасштабної війни на Харківщині підрахували частково або повністю зруйновані внаслідок російської агресії об'єкти. В обласному департаменті архітектури та містобудування називають цифру 21 550 об'єктів. Серед них 7399 житлових приватних будинків, 4091 житловий багатоповерховий будинок, 819 закладів освіти, 282 заклади охорони здоров'я. Найбільша кількість пошкоджених об'єктів розташована у Харкові, а також в Ізюмському районі.

Кажуть місцеві, що відстояти Харків і врятувати його від окупації та «руського міра» вдалося завдяки

тому, що всі об'єдналися. Харківці зізнаються, що фанатіють від свого міста. Вони б'ються за нього. Готові вбивати за кожне село і вулицю Харківщини, за кожен куточок Харкова. І, на жаль, гинуть за нього. Бо це війна.

Місцеві наголошують: «Не Місто-герой, а Місто героїв». Від бійців ЗСУ і Нацгвардії до чоловіків, які не бачили себе в армії, але долучилися до територіальної оборони, добровольчих підрозділів та билися нарівні з армійцями. Від волонтерів, які збирали усе необхідне обладнання і техніку для війська у перші ж дні повномасштабного вторгнення, до тих, хто готував військовим і цивільним у підземку та укриття обіди, хто вишукував ліки, розвозив їх під обстрілами. Від водіїв, які їхали до літніх людей з необхідними речами та вивозили з районів, що палають, людей до вокзалу, до інших областей. Від тих, хто забирав покинутих тварин з розбитих квартир, до тих, хто віз тваринам їжу у зруйновані села і займався евакуацією диких і здичавілих тварин. Від медиків, які залишалися зі своїми пацієнтами у зруйнованих містах, до фармацевтів, які знаходили рідкісні ліки. Від співаків, з якими всі мріють познайомитися, до музикантів, що шукали розраду і давали її у бомбосховищах. Від енергетиків, які під обстрілами лагодили на стовбах розірвані снарядами дроти, до комунальників, які латали діри від обстрілів на дорогах і садили квіти тоді, коли це здавалося справді не на часі.

У цій книжці зібрані історії 28 людей з Харкова, які билися за місто та область. На жаль, війна в Україні

продовжується, і підрозділи, які звільняли Харківщину, перемістилися у гарячіші точки країни, щоб продовжувати вибивати ворога. З ними можна підтримати зв'язок, але немає можливості записати інтерв'ю. Активні волонтери Харківщини продовжують збирати кошти та допомогу військовим. Дуже часто їх неможливо «упіймати» для розмови. Тому, звісно, 28 історій — це не весь Харків і це не єдині люди, чії руки наближали перемогу. Їх значно більше. Цих людей сотні. Саме тому Харків встояв.

---

1. ДИНАСТІЯ ВІЙСЬКОВИХ

«Люблю, коли гримить техніка
і палить росіян»

Євгеній Громадський

- Сину, у вас все добре?
- Ні, батьку, війна почалась.
- Все, я тебе зрозумів.

Це розмова офіцера Нацгвардії Євгенія Громадського з батьком Олегом, яка трапилась рано-вранці 24 лютого.

О четвертій ранку 24 лютого Євгеній був якраз на службі — відповідальний по батальйону. Прийшов на перевірку нарядів. За 10 хвилин після перевірки, якраз у те місце, впала перша російська ракета. Роту Євгеній підняв по бойовій тривозі.

«І пішло-поїхало. Все згідно зі статутом: обдзвони людей, виведення з відпусток. В мене були строковики — хлопці віком 18-19 років. Діти ще. Перелякалися. Я не набагато старший, але виріс у родині військового, з дитинства в армії, грубо кажучи», — говорить Євгеній.

Йому самому тоді ще був 21 рік. Євгеній Громадський народився у 2000 році в Чугуєві, закінчив там

школу. Зі шкільних років захоплювався туризмом, альпінізмом, брав участь у боях без правил. Але найбільше цікавився військовою справою, адже він представник сьомого покоління військових у родині. Його батько Олег Громадський — почесний громадянин Харкова, підполковник у відставці, колишній комбат 16 окремого мотопіхотного батальйону 58 бригади Збройних сил України, яка однією з перших зайшла на Авдіївську промзону й утримувала її протягом 258 днів.

У 2016 році Олега Громадського призначили радником голови Полтавської облдержадміністрації. Також обіймав посаду старшого офіцера групи напрямку центру поточних операцій Об'єднаного оперативного штабу Збройних сил України. Згодом був звільнений у запас. У квітні 2021 року разом із добровольцями, волонтерами та патріотичними політсилами заснував «Штаб оборони Харківщини». Мати Наталія також брала участь в АТО.

У 2017 році Євгеній вступив до Національної академії Національної гвардії України у Харкові. Закінчив навчання в академії у липні 2021 року у званні лейтенанта. Відтоді проходив службу у бригаді оперативного призначення Національної гвардії України імені полковника Петра Болбочана.

З перших днів, коли росіяни почали накопичувати сили на кордоні, Євгеній думав, що можливий повномасштабний наступ. Недарма росіяни це роблять. Не вірилося, що усе завершиться просто навчаннями, як у попередні роки. Євгеній з батьком говорили щове-

чора про це і думали, що наступатимуть передусім у бік Херсона. «Це логічно: їм потрібна вода в Крим. Ми думали, що саме там відбудуться найзапекліші бої. Але, як виявилось, вони дурні й пішли з усіх боків», — говорить нацгвардієць.

24 лютого о 5:15 його батько написав на своїй фейсбук-сторінці: «Де оповіщення? Чого мовчать сирени? Руська Лозова і Чугуїв під обстрілом». А вже за 17 хвилин бойовий офіцер закликав у соцмережах: «В кого зброя на руках, швидко на Карбишева, 2 збираємося! О 7:00 всім бути, екіпіровка і зброя». Згодом з'явиться ще один допис: «Ж*па, Чугуївський аеродром у вогні, по околицях Харкова удари РСЗВ».

«Я був більш готовий до того, що почалося. Тож у цю мить думав насамперед про своїх солдатів, як їх підбадьорити. Також думав, як їх усіх зберегти. Якщо вони загинуть, що скажу їхнім батькам?» — каже Євгеній.

Військові готувалися. Вони розуміли, що Харків розташований дуже близько до кордону з Росією. Якщо мета росіян — зона ООС, то логічно було б перерізати шляхи відступу і забезпечення наших військових.

«Росіяни чекали, що Харків їх радо зустрине. А тут ні. Ну і вони такі: “Ах, так. Ну тоді начувайтесь!”. Якщо згадати 2014 рік, на той час мені виповнилося всього 14 років, але вже тоді був патріотично налаштованим, як і мої батьки. Я був ультрасом, і у 2014 році саме наші хлопці вигадали відому кричалку про Путіна», — розповідає військовий.

ЗМІСТ

Вступ	5
1. Династія військових	11
2. Школа на Шевченка	22
3. «Акації»	34
4. «Салтівські дикуни»	43
5. Тут пуповина закопана	69
6. З камерою в руках	89
7. Символ спокійного життя	104
8. Де твій Бог?	123
9. «Бронік, просякнутий слізьми»	139
10. У своїй тарілці	153
11. Жодної російської	169
12. Тримати купол	176
13. На часі	196
14. «Сабурова дача» і війна	205
15. Культурно-суспільний організм здоровий	217
16. Білий бусик	226
17. Фіксуючи обстріли	239
18. Доїхати за 10 хвилин	250
19. «Окрема циганська бригада»	259

20. «Чорна ТрО»	267
21. «Плаха»	279
22. «Обезбашені» хлопці	288
23. Танкісти виходили останніми	300
24. Прапор на кордоні	305
25. Фізика і метафізика	313
26. Дорога життя	324
27. Три шанси	334
28. Аптека-бункер	339